

de lichte voorde

periodiek van de
vereniging voor oudheidkunde te lichtenvoorde

voor toelichting lees pag. 1

BIJ DE VOORPLAAT.

Het eerste nummer van ons periodiek (waarvan wij hopen dat het mede door uw bijdrage geregeld zal kunnen verschijnen) vertoonde een afbeelding van de kapel-ruïne te Vragender. Deze kapel, beter bekend als de St. Jacob's-kapelle, komt reeds voor in 1444. Zoals zovele kerken en kapellen schijnt ze in de loop van de tijd een ander patronaat te hebben verkregen en oorspronkelijk toegewijd te zijn geweest aan O.L. Vrouwe.

Het nummer, dat thans voor U ligt vertoont een gezicht vanaf de Rapenburgsestraat naar onze huidige Markt. In het centrum de Kei van Lichtenvoorde, deze grote steen van plm. 18.000 kg is in de Ijstijd vanuit Scandinavië naar het Oosten van ons land gezworven en lag destijds in het moerassige Flier, bij Tongerlo, onder Vragender. In het jaar 1874 is deze steen met vereende krachten van 99 schusterjongens naar Lichtenvoorde gebracht. (Voorheen had Grolle geprobeerd hetzelfde te ondernemen).

Op 12 mei 1974 vieren wij dus het 100-jarig bestaan als "Keienschlōpers". Links v.d. Kei de woning van dokter te Welscher (later is op dezelfde plaats de woning gebouwd van de Fam. Hulshof, nog later vestigde zich aldaar de Algemene Bank Nederland). Rechts van de steen, hierop ziet U nog onze eerste leeuw in liggende houding en zonder het gemeentewapen) ziet U het voormalige pand van de familie Hulshof, het zgn. Kuipershuus. Jarenlang heeft een telg uit deze familie, de heer H. B. Hulshof, hier later een kledingzaak geëxploiteerd en waar thans de HAPO is gevestigd. Het dubbele winkelraam, rechts in de gevel, past eigenlijk al niet qua stijl bij deze gevel, die echter in de top nog ongeschonden is met zijn prachtig gootfries en rolafsluiting. Het winkelraam is echter nog maar een kleine schending van onze Markt vergeleken met wat later zou gebeuren. (Let eens op de monumentale hoofdingangspartij met de zgn. "levensboom in het bovenlicht").

Op de voorgrond rechts de herberg "De reizende Man", alwaar veel bijeenkomsten werden gehouden om tegen de Fransen samen te zweren. Het ging er zelfs heet aan toe, want de patriot Reesink werd er vermoord. Heeft U al opgemerkt, dat er ook een waterpomp staat naast de Kei?

Lichtenvoorde, dec. '73.

A. J. Eiting.

Het proces tegen de freule Van Dorth.

Een van de meest bekende figuren, zo niet de bekendste, uit de geschiedenis van Lichtenvoorde is wel de freule Van Dorth geweest. In bijna alle geschiedenisboeken wordt zij genoemd als slachtoffer van de terreur der patriotten in verband met een opstand der Oranjegezinden in onze streken tegen hun regiem. Hoewel het meest bekend, is haar rol in de vrijheidsbeweging van 1799 toch zeer bescheiden geweest en de onmenselijke straf haar opgelegd, staat niet in vergelijking tot de geringe waarde van haar optreden in Lichtenvoorde in dat jaar. Zij, en de smid Klein Hesselink uit Dinxperlo, waren voorbeschikt om "aan de strengheid der wetten" te worden overgegeven, om "met den Dood gestraft" te worden.

Engelse en Russische troepen waren in augustus 1799 geland in Noord Holland en de Engelse commandant Abercrombie verwachtte van een opstand van de gehele natie tegen het regiem der Fransen grote voordelen. Daartoe schijnt hij Mr. August Robbert van Heeckeren van Suideras uitgenodigd te hebben deze te organiseren. Van Suideras was hiertoe maar al te zeer genegen, daar hij reeds een viertal jaren van huis en hof verwijderd was en als balling, eerst te Ringenberg en later te Ghemen, in den vreemde verkeerde. Op de vijfde september maakte hij een tocht langs de plaatsen Winterswijk, Bredevoort, Aalten en Dinxperlo en deed een poging de opstand op gang te brengen. De noordelijker gelegen plaatsen, Lichtenvoorde, Groenlo en Borculo, moesten zelf maar zien hoe zij voor zichzelf de vrijheid verwierven. Er heeft dan ook in deze plaatsen verwarring en onzekerheid geheerst en van een opstand is maar nauwelijks sprake geweest. Dat de freule Van Dorth hierin een leidende rol gespeeld zou hebben, is nergens gebleken. Wel heeft zij door haar "hysterisch" optreden en haar onvoorzichtige woorden de aandacht op zich gevestigd en haar tegenstanders geprikkeld. Zij heeft, net als haar broer, de gelegenheid gehad te vluchten, maar hiervan heeft zij geen gebruik gemaakt, misschien wel omdat zij, als gehandicapte (?), de armoede van het Huis Harreveld niet wilde verwisselen voor de ellende en armoede en het als ballinge genade-brood eten in een vreemd land. Een zekere fierheid kan men haar in haar hier-blijven niet ontzeggen. De opstand was éven snel verlopen als ontstaan. Ze heeft slechts één dag geduurd. In één van de volgende dagen werden Aalten en Borculo elk met een detachement van 100 Arnhemmers bezet en een week later

kwam de Franse generaal Girod orde en rust herstellen en de staat van beleg afkondigen. Op maandag 15 september deed hij zijn werk in Aalten, de 16e in Bredevoort, de 17e in Winterswijk en de 18e in Lichtenvoorde. Huinink, de ziel van de beweging, was over de grens verdwenen, evenals de eigenaar van de vlag, die uit een particulier huis was uitgestoken. Wapens werden opgehaald. 's Avonds meldden zich aan het logement waar Girod logeerde, twee vrouwen, de zusters van Roesink. Zij vertelden hem de geschiedenis van haar broer. De moordenaar zou op het kasteel Harreveld verborgen gehouden worden en ook de freule Van Dorth deugde niet. Zij zou op de 5e september de vlag uit de toren van haar kasteel gestoken hebben en door het dorp gereden hebben met oranje getooid en "oranjeboven" geroepen hebben. Girod waardigt een arrestatiebevel uit en Harreveld wordt grondig onderzocht. Geen moordenaar! De freule wordt gevangen genomen. Haar broer was over de grens naar Bocholt verdwenen. Lichtenvoorde kreeg 25 Utrechtse burgers onderluitenant A. de Kok ingekwartierd om de rust te handhaven. De volgende dag werd Judith van Dorth door Girod mee naar Arnhem gevoerd. Op aandrigen van de patriotten werd een militaire rechtbank ingesteld, die "regt over alle oproerige bewegingen binnen het ressort, waarover zij is aangesteld", moest spreken. Het eerste doodvonnis werd uitgesproken tegen de Dinxperlose smid Klein Hessclink, het tweede tegen Johanna Magdalena Catharina Judith van Dorth, oud 52 jaar, wonende op huis Harreveld onder Lichtenvoorde. Zij wordt beschreven als een zenuwachtige persoonlijkheid, een hysterica. De familieomstandigheden waarin zij en haar vader en haar broer leefden waren zeer droevig. Gekweld door chronisch geldgebrek hebben deze drie mensen elkaar het leven bijzonder moeilijk gemaakt. In een brief aan burgemeester Stumpf van Aalten, in de laatste dagen van haar leven, schrijft zij: "Troost mijn ongelukkigen broeder, die mij tot in den dood benauwt". Doordat zij enkele waardevolle voorwerpen onttrok aan de in beslag genomen goederen van haar vader kwam zij in de gevangenis in Arnhem, waaruit zij met behulp van het dienstmeisje van de cipier, Aaltjen ter Braake uit Aalten, die haar een in Duitsland nagemaakte sleutel van haar cel bezorgde, wist te ontvluchten. Reeds eerder, in 1795, had zij een gevangenisstraf ondergaan omdat zij tegen de rechterlijke macht in verzet was gekomen. Op 5 september had zij

echter de oranjevlag uitgestoken uit de toren van het kasteel en was zij met een rijk met oranje versierde koets naar Lichtenvoorde gereden, naar het huis van de ontvanger Huinink, waar zij een langdurig gesprek met deze had. Van hier vertrok zij met haar broer naar Zwolle, een buurschap ten oosten van Groenlo, vlak aan de grens gelogen, waar zij de erfprins en Van Suidoras verwachtten. Op de grote boerderij 't Wis-sinck wachtten zij echter tevergeefs en keerden over Groenlo naar Lich-tenvoorde terug. Daar vernamen ze, dat Reesink dood was. Tegen haar broer zegt de freule, en omstanders, waaronder patriotten, horen het: "Broer, daar is er nog maar een capot, daar moeten er meer aan, het is maar één Patriot; Toon moet direct naar Grol, om 4 à 500 huszaaren te halen, dan moeten ze allen capot". Eén van de omstanders roept: "Vivat de Republiek". Zij reageert met een dreiging: "Wacht, manneke, wij zullen u wel krijgen". Zoals reeds eerder beschreven werd zij op 19 september door soldaten van generaal Girod gevangen genomen en naar Arnhem ge-voerd. De gevangenis was daar overvol; men had daar het tuchthuis bij in gebruik genomen. Om die reden werd zij op 1 november, onder sterk escorte, gelijk met de weduwe Storrijs uit Aalten, naar Winterswijk overgebracht, waar zij in een leegstaand huis van Derck Scholten aan het Weurden in hechtenis werd gehouden. Daar is zij verscheiden keren verhoord. Op 21 november kwam dan de uitspraak, die haar op de vroege morgen van de 22e door de auditeur Bom werd voorgelezen.

Vonnis van de Freule Van Dorth.

Gezien en geëxamineerd, de Eisch en Conclusie cum anexis, door den Auditeur der alhier te Winterswijk geëtablisseeerde Militaire Rechtbank, overgegeven op ende jegens Johanna Magdalena Catharina Judith van Dorth, alhier gedetineerd, waarbij blijkt, dat Gedetineerde oud 52 Jaren op Harreveld onder Lichtenvoorde woonachtig, bekend en beleden heeft: Dat zij op Donderdag den 5 September l.l. des morgens al zeer vroeg van den Toren op den Huize Harreveld, een Oranjevlag heeft doen uitsteken en waaijen, en zulks alleen op het bloote zeggen van een haar geheel onbekend persoon, dewelke haar een briefje had gebracht, zonder onderteekening, en zonder zij Gedetineerde de hand kende, of wist van waar het kwam. Dat zich ten zelven dage, des morgens, volgens eigen confessie, mede op het zeggen of requireeren van gemelden

Vreemdeling, met haar Broeder naar Lichtenvoorde heeft begeven. Dat verder bij stukken blijkt, en ten genoegten Rechten is bewezen en daargedaan, dat Gedetineerde op dien zelfden morgen van den 5 September laatstleden omtrent Suur, met haren Broeder in Lichtenvoorde is komen rijden met Oranje vercierd: zich aldaar een tijdlang aan het huis van den Ontfanger Huinink opgehouden, en met haar meegezede Broeder, van daar naar Wissink in de Buurschap Zwolle, de Emigranten is tegengegaan en ingewagt, zich met dezelve heeft onderhouden: na de komst van den Erfprins, Zuidcras, en de Hanoversche Troupes geïnformeerd, en vervolgens naar Groenlo getrokken is, volop met Oranje vercierd. Dat dien zelfden dag van daar terug, te Lichtenvoorde gekomen, en aan haar Gedetineerde is verhaald, dat eenen Fredericus Reesink dood gebleven was, zij Gedetineerde daarop gezegd heeft: o! dat is er nog maar een capot, daar moeten er meer aan, het was maar een Patriot! En tegen haar Broeder sprekend, in substantie daarbij voegende: Broer! Toon moet direct naar Grol om 4 à 500 Huzsaaren te halen, dan moeten ze allen capot. Vervolgens een Burger, die Vivat de Republiek riep, gedreigd met te zeggen; Wagt manneke wij zullen U wel krijgen, en diergelijke oproerige gezegdens en daaden meerder, alles inlopende tegen den zoo duidelijken Letter der Publication van 23 en 28 Augustus jongstleden, en bij denzelven ten strengsten verboden en strafbaar gesteld. Welgemelden Rechtbank, God en Justitie voor oogen houdende, doende recht, in naam en van wegen het Bataafsche Volk: verstaat, dat Gedetineerde Johanna Magdalena Catharina Judith van Dorth hier mede haar leven heeft verwerkt, en Condemneert dezelve ter zaake voorschreven, om anderen ten Exempcl, met de Kogel Gestraft te worden dat er de dood naa volgt: met Condemnatie van dezelve in de kosten en misen van Justitie ter taxatie van deze Rechtbank. Aldus gewezen binnen Winterswijk den 21 November 1799, het vijfde Jaar der Bataafsche Vrijheid. Op 21 november vernam Judith van Dorth dat zij gefusilleerd zou worden. Zij had nu 24 uur de tijd om zich op de dood voor te bereiden. In Winterswijk vertelt de volksmond nog altijd dat degenen, die in de nu volgende nacht langs de wacht kwamen, haar psalmen hoorden zingen. In de vroege morgen trad dominee Ketjen bij haar binnen, die zeer ernstig met haar gesproken en gebeden heeft. Op zijn vraag, of hij haar zou begeleiden op haar

Laatste tocht, antwoordde zij ontkennend. Nadat dominice Ketjen vertrokken was, kleepte zij zich zorgvuldig in een zwart-zijden japon. Een zilveren snuifdoos en een zijden gekleurde doek (nu in 't museum te Groenlo aanwezig) waren de enige voorwerpen, die zij zou meenemen. Toen trad fiscaal Bom binnen om haar vonnis voor te lezen. Omstreeks elf uur hield voor de wacht een boerenkar stil, gereden door Glicuwert van de Flekenpol. Een stoel werd daar op gezet. Met moeite klom de freule op de wagen en nam op de stoel plaats. Een sergant stond achter haar om haar tegen vallen te beveiligen. Een grote schare van mensen stond langs de beide straten, waarlangs de freule rijden zou. Naast de wagen stonden tamboers, hun trommen zwart omfloerst. Toen de stoet, vooraf gegaan door een tamboer, zich in beweging zette, begonnen de trommen te roffelen. Uit de Wooldstraat werd de Spoorstraat (toen nog Koostegge geheten) ingereden en net even buiten het dorp, op een drassig stuk land, werd halt gehouden. (Dit stuk land lag in de buurt van het tegenwoordige spoorstation.) Hier stonden de Hollandse en Franse soldaten in carré (in een vierkant) geschaard, een dubbele rij, en achter dezen de mensen, zwijgend en verbeten. Met moeite klom de freule van de wagen. Haar graf was al bedolven en haar doodkist stond klaar. Het vuurpeloton stond gereed en moeilijk lopend begaf zij zich naar de oudste van hen, drukte hem de snuifdoos in de handen en verzocht hem "haar toch gewisselijk te treffen, om haar niet te lang aan de smarten des doods over te laten". Aan een sergant vroeg zij de doek voor de ogen te binden. Toen knielden zij neer en "beval ootmoedig en recht christelijk haar ziel aan God, haar hemelschen Vader". Toen kapitein Van der Linden het bevel tot schieten gaf, wendde hij het hoofd af. Door verscheidene kogels getroffen viel Judith van Dorth neer. Meteen werd zij opgenomen en ruw in de kist gelegd. Maar nu bleek dat zij niet dodelijk getroffen was. Zij strekte haar hand uit en het schijnt, dat zij zich nog heeft willen oprichten. Op dit ogenblik nadefde een van de soldaten en schoot haar in het hoofd, zodat zij nu levenloos bleef liggen. Door dit laatste schot raakten haar kleren in brand,

en soldaten blusten de vlammen met water, dat zij in hun schako's haalden. De kist werd gesloten, weer op de wagon van Glicuwert geplaatst en naar de wacht gereden. Aanvankelijk was het de bedoeling geweest de freule op de plaats van het gericht te begraven, maar waarschijnlijk heeft de familie verzocht haar in de kerk van Lichtenvoorde te mogen begraven. Dit is toegestaan. 's Avonds zijn haar stoffelijke resten onder de toren ter aarde besteld. Het gedolven graf en de uitgeworpen aarde zijn lang blijven liggen; men noemde het het "Freulen bulteken". De inwoners van Winterswijk waren zeer onder de indruk. Deze misdaad was begaan met behulp van een vreemde bezettende macht, door eigen mensen, die een regiem in stand hielden, dat door het grootste deel van ons volk werd gehaat. Van der Aa, een historicus uit de tijd, zal enige jaren later schrijven: De terechtstelling van de freule Van Dorth ging de perken der menschelijkheid ver te buiten. Binnen korte tijd was het bericht van de dood van Judith van Dorth doorgedrongen tot Berlijn en Londen. Gerrit van Dorth, baron van Harreveld, ontving brieven van deelneming van Pruisische koning, van de echtgenoten van stadhouder Willem V, Wihelmina van Pruisen, en van de echtgenote van de erfprins Willem Frederik.

Z.M. de koning van Pruisen.

Mijn Heer!

Het heeft mij getroffen dat het ongelukkig lot uwer Zuster, mij niet, dan toen het te laat was bekend is geworden. Ik houde mij verzekerd, dat ik hierin eenige verzachting zoude hebben kunnen te wege brengen: ten minsten, het was een bewijs van mijne deelneming geweest, en de ongelukkige Slachtoffers wegens hunne verkleefdheid aan het Huis van Oranje zouden niet te vergeefs op mijn mededogen hebben kunnen hoopen. Ik verzekere U van mijn deelneming, en bidde God Almachtig Hij U onder zijne Heilige bescherming wil neemen.

(getekend) Frederik Willem,

Berlin 19 December 1799.

Koning van Pruisen.

H.K.H. Mevrouw de Princesse van Oranje.

Mijn Heer!

Ik kan niet uitdrukken, hoe ik getroffen ben geweest te vernemen de gruwelijke gebeurtenis, die U beroofd heeft van een geliefde Zuster! Gij doet mij recht. Mijn Heer! overtuigd zijnde van het deel dat ik neeme in Uwe meer dan gerechte smarte! Wilde het Oppervezen U doen ondervinden alle vertroosting en verzachtingen in Uw verdriet! De onderwerping aan Gods wil, en de gerustheid die Mevrouw Uwe Zuster, te midden van haar ongeluk heeft getoond, is mede geschikt U dit te doen ondervinden. Zekerlijk, iedere gevoelige ziel heeft traanen moeten storten wegens haar ongelukkig lot! En ik zal verheugd zijn te vernemen, dat het Uwe beter mag worden. Bij alle gelegenheden zal het eene voldoening voor mij zijn, blijken te kunnen geeven, van het deel dat ik aan ons ongelukkig Vaderland neeme, en aan de geenen die voor de goede zaak gelegen hebben. Ik zal niet ophouden met de Oprechtste gevoelens te zijn.

Mijn Heer!

Uw toegegenste Dienaarsse,
(getekend)

Wilhelmine.

Hamptoncourt 15 Dec. 1799.

H.D.H. Mevrouw de Erfprincesse van Oranje.

Mijn Heer!

Gij doet mij recht Mijn Heer! met te geloven, dat mijne afwezigheid, de deelneeming in het welzijn van de Bewoners van een land, dat ik als mijn Vaderland beschouwde, niet heeft verminderd; en waar aan de nagedachtenis mij eeuwig zal verbinden. Ik zal nimmer vergeten de liefde

die mijne Landgenooten mij altoos bewezen hebben, al was ik voor altoos verstoken van het geluk, mij wederom onder hun te mogen bevinden. Hunne gevoelens voor mij, zullen altoos in mijn hart bewaard blijven'. Zijt dan ook verzekert Mijn Heer! van het wezentlijk deel dat ik neeme in het verlies van Mevrouw Uwe Zuster. Dan, de omstandigheden van haar dood, en de bijzonderheden die hier bij plaats hebben gehad, zijn te ijselijk voor mij, om hier over in eenig Detail te komen: en zoo de verzekering van het deel dat ik neeme in dit ongelukkig geval, U eenige troost kan geeven, zoo bidde ik U overtuigd te zijn, dat ik met U in dat verdriet deele, het welk bij aan de nagedachtenis van eene beminde Zuster toewijd! Ik bidde de Hemel van U dien troost te willen schenken, die deze ongelukkige slag kan verzachten. Ik beveele mij in Uwe gedachten Mijn Heer! en geloofd mij altoos met de meeste achting te zijn.

Uwe Toegenegene Vriendinne

en Dienaresse

Wilhelmine, Erfprincesse van Oranje.

Berlin den 7 Dec. 1799.

Er is over het proces tegen de freule van Dorth en over haar terechtstelling veel geschr^even en veel gefantaseerd. In "De Navorscher" van 1861 staat b.v. vermeld: Zij zelve gaf het sein aan de soldaten om te vuren. Reeds enkele jaren na deze gebeurtenis kwam kritiek op deze zaak. Van der Aa en Willem Paschen kruisten de degens met elkaar over de toedracht bij de executie. Van der Aa verweet Paschen dat het een onmenselijk bedrijf was geweest; de freule werd levend in de kist geworpen. Paschen komt hiertegen in verweer: niet geworpen, maar gelogd, niet levend, maar dood. Judith van Dorth heeft zeker haar hand nog uitgestrekt, maar Paschen verklaarde, dat dit wel meer voorkwam bij een geweldadige dood. Mr. Staats Evers heeft in het midden van de vorige eeuw in Winterswijk navraag gedaan en van een hoog bejaard en alleszins geloofwaardig Winterswijks ingezetene, een tijdgenoot van de freule, vernam hij "dat de freule in de kist liggende nog geleefd heeft".

Dit maakt het verhaal van Van der Aa waarschijnlijker, schrijft hij
Vermeld zij tenslotte nog dat de stoffelijke resten van de Freule
bij der restauratie van de kerk in Lichtenvoorde zijn teruggevonden
en in een nieuwe kist een meter van de deur aan de noordgevel weer
zijn begraven, 24 februari 1936.

G.A.W. Boerkoel.

De Vragenderse kapel.

Ruim 500 jaar geleden, namelijk in 1444, werd tussen Wessel van den Cruce als pastoor van Groenlo en Otto van Bronkhorst, heer van Borculo, een overeenkomst gesloten over de kapel te Vragender. Voortaan zou op woensdag, zaterdag en zondag daar de H. Mis worden opgedragen. Tevoren had Vragender de kerkelijke verplichtingen in Groenlo moeten vervullen. Immers heel het gebied Lichtenvoorde hoorde bij de parochie Groenlo. Daar werd men gedoopt, getrouwd en begraven. Vragender bleef ook na 1444 bij de parochie Groenlo, maar de zondagse dienst kon voortaan in eigen kapel plaats hebben. De kapel van Vragender is het eerste kerkgebouw in het gebied Lichtenvoorde. Pas in 1496 laat Frederik van Bronkhorst een tweede kapel bouwen bij zijn kasteel te Lichtenvoorde op de plaats, waar nu de Hervormde kerk staat. De Vragenderse kapel was reeds 53 jaar in gebruik, toen ook in Lichtenwoorde stad een kapel werd gesticht. De overeenkomst van 1444 regelt alleen de vaste dienst in de kapel van Vragender. Over de stichting wordt niets vermeld. Mogelijk was het begin een houten gebouw. De tijd van oprichting is onbekend. Wellicht zou een opgraving de vraag naar de oorsprong kunnen beantwoorden. Weinig waarschijnlijk is het, dat de vaste dienst door een geestelijke van Groenlo werd aangenomen. De toch al lange weg wordt door twee diepliggende beken doorsneden, namelijk door de Lake en de Rentinkbeek. Vooral in de winter waren het driftige riviertjes. Bij de nu verdwenen boerderij Hulzevoort was er een voorde zoals de naam zegt. Op zo'n ondiepe plek moest men door het water. Maar een overstroming maakte ook een voorde onbruikbaar. Was het vroeger voor de bevolking van Vragender echt bezwaarlijk geweest de parochiekerk in Groenlo te bezoeken, omgekeerd zouden nu dezelfde moeilijkheden het komen van een geestelijke uit Groenlo van de weg blokkeren. Vermoedelijk kon er pas in 1444 een vaste dienst in de kapel worden ingesteld. Het was niet meer nodig, daarvoor een geestelijke uit Groenlo te laten komen. Dichterbij op het Schaer immers hadden in 1431 de Augustijnerkoo-

heren zich gevestigd. Volgens de overlevering zouden die paters in de kapel dienst hebben gedaan. Men wijst zelfs nog een veldweg aan, die als voetpad van het Schaer naar de kapel zou ontstaan zijn. Met de oprichting van het klooster Schaer was zodoende de waste dienst in de kapel mogelijk geworden. Later echter hebben wereldgeestelijken de kapel bediend. Maar het schijnt, werd de rector te Lichtenvoorde ook voor de kapel van Vragender aangesteld. De overeenkomst van 1444 stelt ook het inkomen voor de bedienaar van kapel vast. In hetzelfde jaar wordt er reeds een schenking gedaan. Herman Stemerinck, zijn moeder Mette en zijn zusters Mette en Styne, staan op 23 april vier percelen land af uit het goed Scilderinck (Brummelenhoek) namelijk: "dat Scilderinck stukke in der Lagewoert, dat Scilderinck vorland, dat Scilderinck Crucebrède, die Scilderinck vlasakker". De Lage woerd en het Krusstukke liggen op kleine afstand ten oosten van de kapel. Door de invoering van een waste dienst werd Vragender echter geen parochie evenmin als Lichtenvoorde, toen daar in 1496 een kapel was gebouwd. Op de vier hoogtijden en het feest van St. Calixtus moest men naar de parochiekerk te Groenlo. Ook dopen, trouwen en begraven hadden daar plaats. Volgens de overlevering is er later toch een kerkhof bij de kapel aangelegd. Er zouden daar doodsbeenderen zijn opgegraven. Binnen de kapelruïne had men zelfs in een priestergraf een gouden kelk aangetroffen. Hoogstens mag hierbij gedacht worden aan een kelk van vergulde was. Wegens een overstroming van de Lake en de Rentinkbeek zou het gebeurd zijn, dat de begrafenis niet in Groenlo kon plaats hebben. Na een week wachten had de pastoor van Groenlo toegestaan het lijk bij de kapel te begraven. Overeenkomstige hindernissen boden de herhaalde belegeringen van Groenlo. Lichtenvoorde, dat aanvankelijk ook het begrafenisrecht miste had een kerkhof om de kapel op het Hof, Toen de Hervormden daar in 1648 een kerk gingen bouwen, zouden ze de kapel van Vragender een tijdlang gebruikt hebben en tevens het terrein rondom als begraafplaats. In de middeleeuwen werden op het platteland kerken en kapellen haast uitsluitend door de adel of een klooster

gesticht. Zij alleen konden daarvoor grond ter beschikking stellen. De boeren, die als horigen op het land van hun heren woonden, waren tot zoiets niet in staat. Maar het is niet aannemelijk, dat Otto van Bronkhorst de Vragenderse kapel heeft laten bouwen. Als hij al een kapel had willen stichten, dan zou hij dat veeleer bij zijn kasteel te Lichtenwoorde gedaan hebben. Pas 53 jaar later bouwt zijn opvolger Frederik daar op het Hof een kapel. Stichter van de Vragenderse kapel kan alleen zijn, die op die plaats eigenaar van de grond was. Daarvoor komt zeker in aanmerking het Stift te Vreden, dat ook toch reeds veel bezittingen in deze streek had. Bij de kapel ligt de boerderij, het Leferink. Volgens een acte van 1266 hoorde dit goed aan het Stift Vreden. Het terrein van de kapel is vermoedelijk van dat boeren erf afgescheiden. Opvallend is het bovendien, dat de Vragenderse kapel en de Stiftskirche te Vreden van binnen acht meter breed zijn. Blijkbaar diende het gebouw te Vreden tot maatstaf voor de kapel, die in Vragender zou verrijzen. Het Stift te Vreden was in staat zo'n kapel te bouwen en bezat daarvoor ook wel de godsdienstige belangstelling. Te Ameloe bij Vreden hadden de Stiftsdames in 1369 een kerk laten bouwen voor de 30 huisplaatsen van die buurschap. Denkelijk woonden er in Vragender evenveel gezinnen. Een collectelijst van 1614 noemt 29 boerenerven. De kapel van Vragender was van binnen 8 meter breed en vermoedelijk ongeveer 20 meter lang. De Hervormde kerk te Lichtenwoorde heeft een overeenkomende ruimte. Van binnen is ze $8\frac{1}{2}$ meter breed en $18\frac{1}{2}$ meter lang. Mogelijk heeft men bij de bouw de Vragenderse kapel tot voorbeeld genomen en geeft nu de Hervormde kerk een voorstelling van de kapel in Vragender. De buurschap Vragender was eens een model van een es-dorp. Rondom de hoogte, die voor de verbouw van rogge was bestemd, lagen de boerderijen. Ook de kapel werd in die kring onder aan de es opgenomen. De ingang is als ruïne bewaard gebleven. Het verdwenen priesterkoor was volgens gebruik naar het oosten gericht. De sage, dat de drie klokken ergens in het bouwland verborgen

zijn, veronderstelt, dat het gebouw een toren had. Banken en stoelen ontbraken in 1444. Ook was er geen doopvont en evenmin een biechtstoel. Biechten gebeurde immers in Groenlo bij de vier hoogtijden. De kapel was toegewijd aan de boerenheilige St. Jacobus. Deze Apostel werd ook te Winterswijk en te Coesfeld als kerkpatroon vereerd. De namen van een achttal gezinnen, die omstreeks 1444 bij de kapel hoorden zijn bewaard gebleven. Als oudste wordt in 1260 Schilderink vermeld. Lef-rink en Sessink komen in een acte van 1266 voor. Wassink wordt in 1323 genoemd. Harmelink heette omstreeks 1381 Hermanyne. De naam Nijenhoe's bestond al in 1436. Beekyneck, blijkbaar hetzelfde als Bekkeman, verschijnt in 1488. Tongerlo hoorde in 1390 ook bij Vragender. In 1614 telde Vragender 29 hoeven. De namen zijn in de "Enclave Groenlo-Lichtenvoorde" op bladzijde 219 te vinden. Beeldenstorm heeft de kapel wel niet ondergaan. Ze is vermoedelijk na 1648 door afbraak een ruïne geworden. Stenen en dak konden als bouwmaterial dienon. De mening, dat Fredonik van Bronkhorst na 1444 de kapel opnieuw zou gebouwd hebben, berust op een onjuiste lezing van een benoemingsacte uit 1494. Het kruis, dat zich eens in de kapel bevond, werd door boer Nijhof (Lieveldo) op de Vossenbult bij de Bessolinkschans verminkt teruggevonden. Mogelijk heeft men het in 1616 uit de kapel verwijderd. Door de familie Nijhof is het de vorige eeuw teruggeschonken voor de parochie Vragender. Thans bevindt het zich daar in de pastorie.

M.Reinders O.F.M. Vorden.

Gegevens over de R.K. Kerkgebouwen in Lichtenvoorde. (Stad.).

In de tijd van de Franse Revolutie, in 1809, dient Pastoor J.H. Westerman een request in aan zijne Majesteit de Koning van Holland (Lodewijk Napoleon), comte van Frankrijk, van Aanspraak op het Gereformeerde Kerkgebouw (Rentenierstr.) en de Whocme (dijkstr.) voor de Roomsche Catholieke Gemeente te Lichtenvoorde. Als Compensatie hiervoor stelde pastoor Westerman hun eigen Kerkgebouw annex Pastorichuis in ruil. Uit dit request blijkt, dat het R.C. Kerkgebouw de volgende afmetingen had: lang 62, breed 28 en hoog 34 voeten, verder dat de R. C. Gemeente ruim 1310 zielen telde, voor U gelezen in de Handelingen van de kerkenraad der Hervormde Gemeente te Lichtenvoorde, anno 1809 pag. 125.

Dit type kerkgebouw noemde men een z.g.n. schuurkerk.

Hoeveel centimeter een voet was, is mij niet bekend.

-----
10 jaar later, in 1819, onder Koning Willem I. krijgt het R.K. Kerkbestuur van de Staat f.15000,- voor de bouw van een nieuwe kerk. Op de Kadastrale kaart van 1832 Lichtenvoorde-kom staat deze kerk aangeduid als "laatste", terwijl deze kerk ook wel "Statenkerk" werd genoemd.

In 1912 is echter deze mooie kerk afgebroken, waarvoor tegenwoordig de Bonifatiuskerk, in de plaats kwam.

De benaming schuurkerk, was in de volksmond der kerkgangers blijkbaar niet vernederend, er wordt n.l. met geen woord in de aantekeningen gerept over het type. De archeologen bij het spuurwerk in Maart j.l. naar de geschiedenis van de Grote Kerk in Lochem, namen aan, dat er reeds in de 11e eeuw een houten z.g.n. schuurkerk op de zelfde plaats, aldaar, had gestaan. Het is dus al een, oude benaming, welke zij in 1913 nog gebruikten voor hun nieuwe Bonifatiuskerk, met de uitroep "wat een schuur".

Begraven in de Hervormde Kerk.

1. Juni 1761 de Wolscher, Rooms priester.

14. Jan. 1778 F.A. van der Hups, Rooms priester.

J. Buijnink.

Drie eeuwen St. Bonifatius-parochie. (vervolg.)

Toen in 1819 de nieuwe kerk gebouwd werd, sloopte men de oude, die dwars gebouwd was ter plaatse waar nu het plein vóór de kerk is. Gedurende de bouw der kerk werd de dienst verricht in een groot lokaal eener brouwerij, ter plaatse waar nu de Heer H. Hulshof-Looier woont, tegenover het postkantoor (1). Wanneer dat oude of hulp kerkje gebouwd is heb ik niet kunnen achterhalen. Ook voor het gebouwd werd, schijnt op meer deze plaatsen binnen Lichtenvoorde de H. Mis gelezen te zijn. Bij ouden van dagen leeft nog de herinnering dat door de P.P. Franciscanen te Zwilbroek in de treurige dagen der placaten, toen zij in het geheim en onder vermomming Lichtenvoorde bezochten, het geloof bewaard en velen weerhielden, die reeds in de kerk der protestanten preek gingen horen.

Ten jare 1893 werden de biechtstoelen uitgebouwd, en de oude gebruikt voor het geen nodig was om de uitgebouwd van de deuren en lijsten te voorzien. Hierdoor werd het doorzicht in de beuken vrij en plaats voor vier banken—in iedere beuk twee gevonden.

In het jaar 1896 werd een priestergraf gemetseld en daarin overgebracht de overblijfselen van de Paters J.A. Niessing, H.J. Lonink en B.A. van Turnhout, in een kist verzameld en met een zerk gesloten, die kan afgerold worden. Boven deze kelder werd ook een kruisbeeld geplaatst. Het doel hiervan was die aan deze zijde van het kapelletje begraven worden, niet zouden schijnen, er achter te liggen. In de maand Sept. van hetzelfde jaar 1896 werd de muurschildering aan het Maria altaar geplaatst. Bedoelde schildering werd geschilderd door Pastoor G.J.J. Tollenaar.

18 Dec. 1911 besloten werd aan de Zusters v.h. St. Luciagesticht te Rotterdam verlof te geven dat zij een meisjesschool voor eigen rekening te bouwen in de tuin der Zusters en die school geheel onder eigen beheer te voeren.

De 26 Aug. 1913 heeft Z.D.H. de Aartsbisschop van Utrecht

Scheurkerken aan de gardenmarkt in 1723 en na de brand van Lichtenvoorde in 1735.

H.v.d. Wetering de nieuwe kerk geconsacreerd De kerk is gebouwd door de aannemers Jansen en v. Vilsteren voor f63170,- 63 eikenhoutenbanken met 4 voorschoten voor f4450,-. De relikwieën in het graf der altaarsteen zijn van de H.H. Martelaren Bonus en Candivus. In de maand Sept. 1913 heeft de Hoogeerw. Heer Deken P.J.C. van Haagen de drie nieuwe klokken gedoopt. In den grooten toren hangen drie nieuwe klokken en de grootste der twee ouden. In het Angelus torentje hangt de kleinste der twee ouden. Deze is een Hemmonij klokje, heeft dus veel waarde en geroemd om zijn schoonen toon en klank. De grootste klok draagt tot opschrift. Ave Maria heet ik, Alle kwaad verdrijf ik, De dooden beklaag ik, De levenden roep ik, De daaropvolgende; H. Antonius van Padua, bid voor ons. De derde; H. Jozef Bid voor ons. De vierde is de oude. Op de grootste, de Mariaklok staat; Geschenk der Parochianen aan H.P.J. Sanders, Pastoor anno 1913. Zij wegen 700, 300, 180 en 120 Kilo's. Den 19 oct. 1913 is bij het einde der Missie het missiekruis geplaatst en de kruisweg opgehangen en ingezegend door de Eer-Pater Hermanus Heijters uit ons klooster te Maastricht. Den 22 Juni 1913 is onder Patronaat van den H. Jozef, alhier de R.K. Arbeiders vereniging opgericht en in November door den Pastoor opgericht eenen vereniging van het Allerh. Sacrament, die ten doel heeft, herstellen van Priesterklederen en alle linnengoed, het maken van nieuwe kleding etc. etc. De damesleden laten het linnengoed wasschen bij de Zusters voor f40,- per jaar, doch strijken en plooiën het linnengoed ieder bij zich aan huis. Zij halen geld op bij de Parochianen om de onkosten te bestrijden. Na gedurende een paar jaar tevergeefs een tweeden kapelaan gevraagd te hebben, gewerd ons, Deo gratias, op den 3 Jan. 1916 van den Hoog Eerw. Pater Provinciaal Simon Bennebroek, de blijde tijding, dat Pater Otto Koevoch uit het klooster te Maastricht tot 2-de Kapelaan van L'voorde was benoemd, terwijl zijn benoeming den 4 den Jan. inging. Terwijl de Parochie in zielental vooruitging, door de veelvuldige H. Communies, de biechstoelen druk bezocht werden, en ook de werkzaamheden van Patronaat en arbeidersvereniging veel -

vuldiger werden, werd de komst van een 2 de Kapelaan meer dringend noodzakelijk. Werd opgericht een R.K. Lederbewerker's (sters) bond, afd. mannen 31 Juli 1916 afd. vrouwen 12 Maart 1917. Bisschoppelijk en Koninklijk goedgekeurd zo ook de Arbeidsvereniging. Den 28 ste Maart 1917 was het 12 1/2 jaar geleden dat Pater H.I.J. Sanders alhier tot Pastoor benoemd werd. Wel meende de Pastoor hiervan geen feest te maken en vooral wegens de oorlogsonstandigheden, doch wilde deze gelegenheid wel benutten om van zijn Parochianen een geschenk voor de kerk te krijgen. De pastoor overlegde met zijn beide Kapelaans O. Koevoch en D. Goldenberg en besloten werd dat de Kapelaans des Zondags zouden preken en hun plan zouden bekend maken. Zij wilden dan dat de Parochianen bij gelegenheid van dit 12½-jarig Pastorschap aan de kerk zouden schenken een Hoogaltaar dat zou moeten kosten ruim vijf duizend gulden. De Kapelaans zouden samen alle parochianen bezoeken en hun giften in ontvangst nemen. Dit voorstel viel in goede aarde. Vooreerst omdat de Parochianen gaarne een nieuw altaar wilden hebben en zodoende alle parochianen hun giften er aan konden geven, en tweedens om de wijze waarop, want nu bleven de giften geheim wat niet 't geval was als leeken b.v. Kerkmeesters of leden eener feestcommissie, het geld hadden opgehaald. Na afkondiging van dit plan gingen de Paters de week daarna op het pad. 't Was juist zoo'n langdurig grimmig koud winterweer, zoodat de Paters veel koude hebben geleden, doch elken dag gingen zij weer welgemoed het pad op en hun plan en hun werk werd met goed succes bekroond. Na ongeveer 6 weken gelopen te hebben konden zij aan den Pastoor ruim f5000,- overhandigen, die ze dankbaar aanvaarde. En met de dank aan zijne Kapelaans elk een bankje van f25,- gaf dat zij voor zich zelf of een goed doel konden besteden. Op den 1sten Paasdag heeft de Pastoor toen geestelijk en op hartelijke wijze het feit herdacht door een plechtige H. Mis goassisteed door zijn beiden Kapelaans. De Pastoor heeft toen gepreekt en de parochianen bedankt. Bij die gelegenheid waren de Priesters gekleed in nieuwe albes.

Den 10 Mei 1918 werd Pastoor Sanders benoemd tot Pastoor te Franeker. Ontzaggelijk veel heeft Pastoor Sanders in de bijna veertien jaren zijner herdelijke bediening voor Lichtenvoorde gedaan, maar vooral zal zijn naam tot in verre geslachten in dankbaare herinnering voortleven daar de schoone, groote kerk, welke hij heeft gebouwd. Door de moeiten en zorgen, welke hij zich daarbij, alsook bij den bouw van de Jongensschool en het Verenigingsgebouw heeft getroost, heeft zich de hoogste rechten verworven op de voortdurende dankbaarheid van Lichtenvoordes parochianen. Zijn opvolger was de Z. Eerw. Pater T. Th. B. A. de Graaf O. F. M., tot dusverre Rector aan deijkerk van de H. H. Martelaren van Gorcum te Delft (geb. te Leiden 23 Dec. 1870, priester gewijd te 's Hertogenbosch 22 Dec. 1894. Vervolgens Leeraar Lector der Philosophie, kapelaan te Hilmegen en Rotterdam en in Mei 1918 Pastoor te Lichtenvoorde.)

Na lang uitstellen en wachten was eindelijk einde December het nieuwe Hoogaltaar gereed. Zondags 22 Dec. werd het voor het eerst Feestelijk in gebruik genomen. Jammer genoeg was Pastoor Sanders verhinderd de plechtigheid bij te wonen. Nadat des morgens om 7 1/2 uur de H. Mis was opgedragen voor de overleden weldoeners, en om 9 uur voor de milde gevers vande nieuwe Communiebank, werd om 10 1/2 uur de plechtige Hoogmis voor de levende weldoeners opgedragen door den Wel. Eerw. Pater D. Goldenberg, thans Kapelaan te Rotterdam, Boschje, gesassiteerd door de beide Kapelaans, Pater L. Hendriksen en Pater V. Hentsen. De Pastoor sprak onder de H. Mis een kort woord, om de parochianen nogmaals van harte te bedanken voor de schoone geschenken, waarmede zij onze kerk hadden verrijkt.

Den 22 Sept. van het jaar 1925 ontving Pastoor Th. B. A. de Graaf (Pater Tibertius) eervol ontslag aan te vragen. Op voorstel van den Hoog Eerw. Pater Provinciaal, begaf hij zich naar het Klooster te Weert om aldaar in hoofdzaak werkzaam te zijn aan de Redactie van "De Gewijde Zeden!" Pastoor de Graaf was bekend als de goede Pastoor en bemind door zijne parochianen.

Onder zijn pastoraat werden in de kerk de nieuwe preekstoel en Communiebank geplaatst en de prachtige U.L.O. school, de nieuwe pastorie en twee onderwijzers woningen (2) gebouwd; en de Middenstandsvereniging, de Vrouwenbond, de Jongemannen vereniging en de Altaarwacht opgericht. Als Pastoor van Lichtenvoorde werd Pater de Graaf opgevolgd door Pater Wilh. v-d.Berd O.F.M. geb. te Geldrop N.B. den 13 Febr. 1865, priester gewijd te Roermond 1895 en vervolgens Kapelaan te Zaltbommel, Woerden, Gorcum en Haarlem en tot Pastoor benoemd van Lichtenvoorde den 22 Sept. 1925.

Derwijl de religieuze beelden in de kerk uit de oude kerk overgebracht niet in overeenstemming waren met polychromie van de nieuwe kerk en bovendien zeer verkleurd waren heeft de pastoor de beelden alsmede de Kleine altaren laten schilderen in crème-kleur en laten afzetten met goud, waardoor zij meer passen in de kerk. 1926. De Kapel waar men de klokken luidt heeft de pastoor ingericht als een devotie-Kapel. Het geen zeer naar genoegen is der parochianen. Een kaarsenbak werd in de Kapel geplaatst, waaruit de parochianen zelf de kaarsen konden nemen en opsteken terwijl er een busje aanwezig was, waar men het verschuldigde bedrag kon inwerpen. In de maand Maart werden bij het beeld van den H. Joseph voor f250 kaarsen opgestoken.

1926 Op den 2de Zondag na Paschen maakte de Pastoor bekend vanaf den kansel, dat bij het huisbezoek door de Paters en de Pastoor een offer zou gevraagd worden voor een nieuw orgel en een uurwerk op den toren. 1926 In de Kapel links bij den ingang in de Kerk(devotie)kapel zijn geplaatst 5 beelden. Een beeld van O.L. Vrouw (uit de oude kerk) en vier nieuwe beelden, een van het H.Hart v. Jezus, een van den H. Joseph, een van den H. Antonius en een van de Kleine H. Theresia. Deze hebben met de vier consoles tesamen gekost, met inbegrip van vrachtkosten en invoerrechten, de som van ongeveer f260,- (Vrijwillige bijdrage). 1926 Voor de devotiekapel zijn bij een firma te Brussel die ook de beelden had geleverd aangekocht 4 koperen standaards voor kaarsen en een aureool achter het beeld van het H. Hart van Jezus.

1926. 1 Nov. Het nieuwe door Z.H.Paus Pius XI ingesteld feest van Koningsschap van Christus is in onze Kerk plechtig gevierd.

1926. Kinderkoor. Onze Hoofdonderwijzer van de U.L.O. School tevens directeur van ons zangkoor de heer Brus heeft zich bereid verklaard een kinderkoor te oefenen voor onze kerkzang. Ongeveer 40 jongens volgen de lessen. Teneinde het jongenskoor te kunnen oefenen in de school is op kosten der Kerk aangekocht een klein gemakkelijk verplaatsbaar harmonium, aangekocht bij den Heer Aloys Meijer te Fulda (Duitschland) voor den prijs van f85,-.

1927. 17 April. Paaschfeest. Neden is in onze Kerk voor het eerst bespeeld het nieuwe orgel. Dit orgel is geleverd door de firma Gebr. Vermeulen te Weert. Het orgel heeft 12 sprekende registers en het geheel pneumatisch ingericht. De windtoevoer wordt geleverd door een electr. motor. Het orgel heeft gekost f6400,-. Waarvan f3000,- door de parochianen (door collecte aan huis) zijn bijeen gebracht. Op den 2de Paasdag is het orgel ingewijd en ingespeeld resp. door de Pastoor der parochie en de Heer Oreswes uit Arnhem.

19 April. Neden heeft de Wel Eerw. Pater Pothof (Lebwinus) zijn Eerste Plechtige H.Mis in onze parochiekerk opdragen. Eerste Paaschdag werd voor het eerst een muziekmis met Jongenskoor door ons zangkoor gezongen, ingestudeerd door den Heer Brus. 30 Juli 1927 Neden is het nieuwe uurwerk geplaatst in de toren der Kerk tevens een electr. klok, aansluitend aan het torenuurwerk in de sacristie. Het uurwerk en klok met electr. opwinding en electr. luiden der Angelusklok is geleverd door de Firma IJsbouts te Assen voor den prijs van f2450,-. De wijzerplaten aan 4 zijden van den toren geplaatst zijn van koper evenals de wijzers. Deze zijn aangebracht door Hendrik ten Have leiendekker. 1 Aug. 1927. Neden is de Wel. Eerw. Pater Terstappen eervol ontslag verleend als Kapelaan van Lichtenvoorde en benoemd tot econoom der Provincie te Weert. Tevens is tot Kapelaan te Lichtenvoorde benoemd de Wel Eerw. Pater J. Pompe uit ons klooster te Weert.

16 Oct. 1927. Heden werd de H. Missie gesloten welke werd gegeven door de Eerw. Pater Zuidgeest, Snoek en Huisen. De H. Missie is zeer goed geslaagd. De parochianen hebben de oefeningen met den grootsten ijver gevolgd en zijn blijkbaar tot nieuwe ijver opgewekt in hun godsdienstig leven. 30 Oct. en 1 Nov. 1927. Op beide bovengenoemde dagen heeft de Zeer Eerw. Pater Petrus Nielen Vicaris van ons klooster te Weert en Commissaris der 3de Orde onze jongens en meisjes toegesproken met het doel hen te bewegen adspirant-lid te worden met het gunstig gevolg dat 40 meisjes en 45 jongens van 13 tot 16j en 35 meisjes en 34 jongens van 16 tot 20j zich opgaven als adspirant lid. 6 Dec. Heden is de nieuwe heeteluchtoven ter verwarming der Kerk in gebruik genomen. De oven is geleverd door de W.V. Frits Breukers te Schiedam voor de prijs van f2400,-. Het gebouwtje voor den oven en bergplaats voor brandstoffen en de rioleering is gemaakt door den Heer Frans Doppen onder toezicht van den Heer Jan Huinink architect. 25 Juli 1928. Heden werd door den Wel. Eerw. Heer Fredericus Kolkman zijn Eerste H. Mis opdragen in onze kerk. 23 Dec. 1929. Heden is in de Kerk geplaatst een nieuwe Kerstal met toebehoren geleverd door de Firma Billaux Grosse uit Brussel tegen de prijs van 5364franc- De franc berekend á 7½ ct. 28 Maart 1930 Heden is de Heer Hendrikus Wilhelmus Jaarsveld, gedurende ongeveer 25j. Kerkmeester w.d. Parochiekerk plechtig ter aarde besteld. De Heer Jaarsveld was inderdaad, oprecht, rechtvaardig en degelijk Katholiek die de belangen der Kerk naar plicht en geweten behartigde.

S. BOVENGA.

Deze gegevens zijn letterlijk en dus in de oorspronkelijke spelling, enz. overgenomen uit de notulen van het Kerkbestuur van de St. Bonifacius-parochie.

(1) Op deze plaats staat nu de Amro-bank.

(2) Hoek Varsseveldseweg-Ds. van Krevelen straat.

Een jachtovertraader.

In 1926 werd door de redactie van de Zutphensche Courant een prijsvraag uitgeschreven voor het beste jacht-en visserijverhaal. Wijlen de heer F. Buijnink te Lichtenvoorde behaalde met zijn dialectverhaal "Een jachtovertraader" de eerste prijs. Wij menen, dat dit verhaal wel dusdanig kwaliteiten bezit, dat het in ons "Archief" dient te worden vastgelegd. Wij laten hier de inhoud van het bekroonde verhaal volgen.

Een Jachtovertraader.

't Is een mooien Allerheiligendag. Af en toe lut zich de zonne nog es zeen, in een woord onbesoed mooi winter waer. Huuskes-Manus deg bi zich zelf, onder het na hoer gaen, van de late kark, ik gao nao het otten er es op oet, of ik nog ne haze kan scheeten.

Zoo gezegd, zoo gedaen. To hoe den zoerkool d'er achter hef, truk Manus het olde tuug an, kreeg de flinte oet de wèvekamer, gaet de neendeure oet en zoo op het lompenlat an. Nao een kort oer daar te hebben rondeschunbeld, springt op twintg trad van um of ne haze op-hé legt an, den haze schut over de kop, de wolle stof er of, in zich zelf zeg he, den heft 't leene.

Tegelicke dat e den haze wil opnemen wordt er roopene: "holt-holt-holt es effen". Manus kik umme en zut dat den Olden-Schutte (jacht-opziener) op em en löp. "Loop maar neet zoo hard, ik ken ow wal Huuskes-Manus. ontholt den dag van vandage".

In de ene hand den haze en in de andere hand de flinte löppe met ummewege op het hoer an, daar aankomme goit e de neendeure los, smit den haze in de hilde, breg de flinte naor de wèvekamer en löp naor de kökkene en zeg in 't korte wat er gebeurd is.

"At den Olden-Schutte kump, moi de bek hollen".

"Goot, goot", zegt de hoerengenooten, "wie begriep ow".

Manus prakleseert effen, kik op de oere, zeg bie zien eigen:

"dat kan 'k nog redden". Smit de pilos bokse oet, trekt het Zondagsche tuug an, löppe weg, kogelrecht op Grolle (Groenlo) "an Die Schazeman heurte al loen naor de vesper; " dat red ik met glans", zegge in zich zelf. Hé löp de Grolsche Paetereie deur en is met het laatste karkvolk nog tegelieke in de karke.

In de karke geet Manus in de op eene nao in de achterste banke van den kleinen gank zitten. Daer zutte dat de twee deerns van de Schutte ook in de vesper bunt. "Zoo wok het net hebben."

Liij het oet gaon van de karke is Manus al met van de eersten boeten gaet op een trad of vieve van den oetgang staon en past de deerns op. Daer komt ze endelikke an.

"Zoo Miene en Drieke ho gaet het nog?"

"Hé, Manus, ook hier! eus geet het goot-ow dan?"

"Ook goot", zeg Manus.

"Mooi waer nao de tied van 't jaor-jao, dat mot e zegt worden". Zoo staot ze eenigen tied te praoten en slentert met mekaare de straote in.

Veur Toane Nales zienne deure, zegt Manus: "lauw hier in gaon vrouwleu en nemmen er eene."

"Hee", zekt de deerns, "onverdeend dat hoof neet".

Nao of-en an praoten, gaot ze met eur dreem de harbarge in. Ze gaot zitten. Manus bestelt drie klaorn twee met sokker en eenen zonder. Onderwiel wordt er onder eur dreem praot over alles en nog wat.

"Drink oet deerns, op één been kuw neet loopen."

"Danke, danke", zek dee, "'t is goot e west."

"Toone, doot alle drie nog es vol."

Dat gebeurt.

't Gesprek wordt voortgezet over de Grolsche karke en dat dee van binnen zoo onbesoed mooi er oet zut; veerder dat de knollen bij zoo'n waer geliedelijk kunt op be voert worden. Miene en Drieke zit onderwiel te reuren met de leppeltjes deur de gleeskes.

"Gooi oet", zegt Manus "dan nemme wie tot besloet nog een afzakertje, zoo zekt de groote leu ook".

"Nee waarachtig neet", zegt Miene en Drieke te gelieke, "'t is meer dan goot e west, no neet meer, wie zollen te völle kriegien".

"Niks geen preutjes wie komt alle dage neet bie mekaare", zegt Manus. "Doo vol kastelein."

"Wie motten er morgen al vrog oet eerst nao de kärke (Allerzielen) en later an het dorsken", zegt Drieke.

Manus krig de kippe oet de boksentaske en betaalt.

"Wie hebt nog zeuven poggen in 't schot liggen en mot vijf koone melken. Maer no mow naer hoes", zekt de vrouwleu, "anders wordt het nog donker".

Beide drink ze em oet, ook Manus slut em achter de krage. Achter mekaare, Manus veurop, gaat ze de harbarge oet.

"Ik loope nog een ende met tot aan den Botterpeter, 'k gao dan over de Hartreize langs de Schanze en zoo "nao Hoes".

"Do dat, Manus do dat, deunig gaerne zou dat willen."

Daor loop ze met eur dreem Grolle oet en regelrecht op Eesele (buurtschap van Groenlo) an. De vrouwleu begint hoe langer hoe meer te teutelen; ze lacht en goegelt van al den schik. Onderwiel bunt ze bie den Botterpeter, hier staot ze nog effekes te praoten, totdat Miene zegt: "Komt Drieke noe gaauw anders krieg in hoes nog wat te grommen. Veur alles bedankt, Manus, goot gaon."

"Nargens veur, ook goot gaon", zegt Manus.

No gaet ieder ziens wege, de vrouwleu loopt op een subbedrefken, ze praet en lacht dat er geen ende van is. To ze in hoes in de kökkene: komt zeet ze geen mensche, ze gaat naer de opkamere, trekt eur Zondagse tuug oet, de knipmuske wordt in de kaste op de fleske zat, ze schoeft den vijf schag af, trekt eur olde spul an en den griezen brunte veur, in een ummezien staot ze weer in de kökkene. Daer kumt van de deelle, de moor aantossen met ne moeke vol schadden.

"Zoo deerns er weer, 't is ow luk late wordene."

"'Ikwil gleuven", zekt beiden, "er was ook kruusweg beëden."

Miene hef dos, ze krig de koffiesmodde oet de rakoele en gut zich ne komme vol in. Daor gaet de deure los, de vaer is er ook weer, hé knupt zich den blauwen kiel, deed hé om de nekke heffe slagene los, trekt de steffels oet en vertelt bliemoedig: "ik hebbe vandage dartien strikke op benommene en nog ne streuper kreegene."

"Da mooie", zekt de vrouwleu, wee hei e kreegene?"

"Huuskens-Manus oet Vraagender."

"Wat", zekt de deerns, vleeft as twee drie stuuvers hanen van den stoel op, "ho late was dat?" "Zoo teggen kortteer over twee, zekt de vaer." "Dat hei mis en heele mael mis ook, kan onmeugelik, hei om in de vingere had?" "Bo nee, maer ik kenne den Huiskert wal, nog geen twintig trad was 'k van em of."

Beide vrouwleu zekt met fonkelende oogene: "glad mis, want Huuskens-Manus was te Grolle in de Vesper, beiden hew ne toer met em e praot."

"Kan neet", zekt de vaer. Bie dit gezegde wordt de deerns zoo hellig, dat ze met de vöste op de tafele slaot, dat de kuppkes en de schutteltjes rammelt. "Ai, hier met veur het gerichte komt, wark ie uw zelf in de kaste, owen eenmael gedaonen eed zoi hierdeur valsch maken 't zol het grootste kwaot veur eusen leevenheer, de grootste schande veur euze frende en mensen wezen." Miene en Drieke raert zoo hard, zoo lange en overtuugend dat het Huuskens-Manus nooit kanne west hebben. De vaer, dee het eerst neet wol opgeven, krup zoo zachtjes in de schulde worden nog hoe langer hoe zwakker, to de vrouwe zé; "Hindrik ie heb altied nog aerlik e daone." Huuskens-Manus had zien doel bereikt-want nooit is verbaal op-emaakt.

EEN JACHTOVERTRAEDER.

door

F. BUIJINK te Lichtenvoorde.

Bekroond met den eersten prijs.

Contact adressen van de verschillende werkgroepen van de
Vereniging voor Oudheidkunde.

WERKGROEP ARCHEOLOGIE.

Dhr. H. Eckelder.

Aaltenseweg 44. Lichtenvoorde.

WERKGROEP DIALECTSTUDIE

Mevr. M.A.L. Vos-Lueb.

Schubertstr. 21 Lichtenvoorde.

WERKGROEP INVENTARISATIE

Dhr. P. Halink.

van L'VOORTSE OUDHEDEN

H. Harmsenstr. 10 Lichtenvoorde.

WERKGROEP PLAATSNAMEN

Dhr. A.J. Eiting.

Fr. ten Boschstr. 2 Lichtenvoorde.

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013